

Miljø- og
Fødevareministeriet
Styrelsen for Vand- og
Naturforvaltning

Nordisk Landskabsseminar

Den Europæiske
Landskabskonvention
Langeland 2015

Afrapportering *Results Reporting*

Juli 2016

Redaktion: Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning

Tekst: Anette Ginsbak

Fotos:

Ole Bandholm Foto

Anette Ginsbak

Indhold

1.	Sammenfatning	6
2.	Seminaret	8
3.	Den Europæiske Landskabskonvention	10
3.1	Sidste nyt om arbejdet med the European Landscape Convention (ELC) ved Magoulonne Dejeant-Pons, Secretary of the European Landscape Convention	10
4.	Status for arbejdet med landskabet og ELC i de nordiske lande	12
4.1	Island ved Olafur Brynjar Haldorson, Skipulagsstofnu	12
4.2	Finland ved Sonja Forss, Finlands Miljøcentral	12
4.3	Norge ved Liv Kirstine Mortensen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet	13
4.4	Sverige ved Ulrika Åkerlund og Anette Johansson, Boverket	14
4.5	Danmark ved Anette Ginsbak, Naturstyrelsen	15
5.	Landskab under forandring. Borgerinddragelse	17
5.1	Om fremtidens landskab i Danmark, mellem kultur-, natur- og klimaforandringer • Om forandring og borgerinddragelse ved Dan Borgen Hasløv, Hasløv og Kjærsgård	17
5.2	Det åbne land som dobbelt ressource ved Helga Grønnegård, Collective Impact Group	18
5.3	Landskabsbegrebet i ELC og i arbejdet med økosystemtjenester ved Marianne Zandersen, Aarhus Universitet	18
5.4	Life-scape, et EU-projekt. Vombdalens landskab – planlægning og forvaltning, samt håndbog i medborgerdialog i landskabsspørgsmål ved Per Blomberg, konsulent	19
5.5	Landskabsanalyse som værktøj for borgerinddragelse i Norge ved Kristin Nordli, Kommunal- og moderniseringsdepartementet	19
5.6	Lokal borgerdeltagelse i varetagelsen af landskabsbeskyttelsesområdet Hyppä-dalen , Finland ved Markette Nummijärvi	20
6.	Debat og det videre arbejde med ELC	21
7.	Ekskursion på Langeland	23
7.1	Introduktion til Landskabsatlas og dagens ekskursion ved Helle Grønning Madsen og Astrid Ejlersen, Langeland Kommune	23
7.2	Ekskursionen	24
	Bilag 1. Program	26
	Bilag 2. Deltagerliste	28
	Bilag 3. Links	30
	Bilag 4. Artikel om Landskabsatlas fra bogen "Ny Agenda 2"	31

1. Sammenfatning

Den 7.-9. oktober 2015 var Miljø- og Fødevarerministeriet ved Naturstyrelsen vært ved et nordisk seminar om Den Europæiske Landskabskonvention. Seminarets overordnede tema var udviklingstendenser i landskabet og borgerinddragelse.

Seminarer var en opfølgning på de seminarer, der tidligere har været afholdt i Norge (2004), Sverige (2007) og Island (2012). Formålet med seminarerne er, at udveksle erfaring og forskningsresultater om beskyttelse, forvaltning og planlægning af de nordiske landskabers kvalitet og mangfoldighed.

På seminarer deltog en række landskabseksperter fra de fem lande i norden. Det foregik over to dage, hvoraf den ene var en dagsekskursion gennem den sydlige del af Langeland.

Rammerne for landskabsseminarer adskilte sig fra de tidligere ved ikke at være i regi af nordisk ministerråd, og derfor var seminarer mindre omfangsrigt end de forrige seminarer:

Det netværk som opbygges gennem forberedelse og gennemførelse af seminarerne er ikke formaliseret og fungerer primært som en opfølgning på de tidligere seminarer og den arbejdsgruppe, som gennemførte forprojektet Nordens landskab (2001-2003). I oktober 2013 blev der afholdt et møde i Danmark om indholdet af et landskabsseminar og repræsentanter fra Norge, Sverige, Finland og Danmark drøftede indholdet, som lagde rammerne for seminarer program.

Seminarer havde fokus på at følge landskabsudviklingen i de nordiske lande og belyse nyere metoder til at afdække og håndtere landskabsudviklingen. Emnerne strakte sig fra konkret borgerinddragelse i landskabsprojekter til et forskningsprojekt om økosystemtjenester. Der blev også sat fokus på samarbejdsformen Collective Impact, som konkret undersøger brugen af jordfordeling, som et værktøj i et projekt om det åbne land som dobbelt ressource.

Sammenfattende kan seminarer oplæg og debat pege på et behov for at videreudvikle metoder til borgerinddragelse og værdisætning, som skal forholde sig til de involverede, til stedet og til de udviklingstendenser, som påvirker landskabet.

On 7-9 October 2015 the Ministry of Environment and Food of Denmark, under the auspices of the Danish Nature Agency, hosted a Nordic seminar on the European Landscape Convention. The overall theme of the seminar was development trends in landscapes and citizen involvement.

The seminar was a follow-up on seminars that had previously been held in Norway (2004), Sweden (2007) and Iceland (2012). The purpose of the seminars is to exchange experiences and research results concerning the protection, administration and planning for the quality and diversity of the Nordic landscapes.

A number of landscape experts from the five Nordic countries participated in the seminar. It took place across two days, of which one was a day-long excursion through the southern part of Langeland.

The framework for the landscape seminar distinguished itself from the earlier ones by it not being held under the auspices of the Nordic council of Ministers, hence the seminar was less extensive than the previous seminars:

The network that is built up during the preparation and execution of the seminars has not been formalised and functions primarily as a follow-up to the previous seminars and the working group that carried out the pre-project, Nordic Landscapes (2001-2003). In October 2013, a meeting was held in Denmark concerning the content of a landscape seminar, where representatives from Norway, Sweden, Finland and Denmark discussed the content that laid the framework for the seminar's programme.

The seminar had a focus on following landscape development in the Nordic countries and elucidating new methods to uncover and manage landscape development. The subjects ranged from tangible citizen involvement in landscape projects to a research project on ecosystem services. A focus was also placed on the Collective Impact form of co-operation, which tangibly examines the use of land reallocation as a tool in a project on the open land as a double resource.

In summary, the seminar's presentations and debates were able to indicate a need to further develop methods for citizen involvement and valuation, which should relate to those involved, to the location and to those development trends that affect the landscape.

2. Seminaret

Seminarets deltagere blev budt velkommen af Mikkel Friberg, kontorchef i Naturstyrelsen. Mikkel orienterede om programmet for seminaret, baggrunden for at afholde det, og om det arbejde, som har ligget forud. Han takkede alle, der har bidraget til planlægningen og som er kommet hertil for at dele ud af erfaringer og viden. Der var ikke så mange tilmeldt, som planlagt, hvilket overvejende skyldtes, at tidspunktet for seminaret blev flyttet af hensyn til et af de nordiske landes mulighed for at deltage, da deltagerne var blevet forhindret sent i processen.

Om valg af stedet, Langeland, en ø i det sydfynske øhav, fortalte Mikkel om det samarbejde, der har været mellem ministeriet og Langeland Kommune om at udarbejde det første landskabsatlas, et opslagsværk om landskabet på Langeland og en formidling af landskabskarakteranalysens resultater, bl.a. til brug for planlægning. Naturstyrelsen har været meget glad for det gode samarbejde og for at kunne afholde seminaret her.

Efter middagen var der byvandring i Rudkøbing, hvor Nis Rattenborg fortalte om udviklingsmulighederne på havnen, den nedlagte station, udsigten fra kornsiloen og den charmerende købstad.

Programmet for seminarets første dag vekslede mellem oplæg, erfaringsudveksling og debat. Den første del af oplæggene gav et overblik over arbejdet med landskabskonventionen, dels i Europarådet, dels i de nordiske lande. Den anden del havde fokus på metodeudvikling og borgerinddragelse.

Seminarets 2. dag var afsat til ekskursion til de særlige landskaber på Langeland, hvor skovri-der Søren Strandgaard viste rundt på Langelands sydspids Gulstav mellem vilde heste og forblæste træer.

I det følgende introduceres præsentationerne fra seminaret kort. Præsentationerne kan hentes via de vedlagte links.

The seminar's participants were welcomed by Mikkel Friberg, Head of Division at the Danish Nature Agency. Mikkel provided information on the programme for the seminar, the background for holding it and on the work that had been done beforehand. He thanked everyone who had contributed to the planning and who were attending in order to share their experiences and knowledge. Not as many attended as had been planned, which was primarily due to the scheduling of the seminar having been moved out to consideration for the possibility of one of the Nordic countries to participate, since the participants have been impeded late in the process.

Concerning the selection of the location, Langeland, an island in the South Funen Archipelago, Mikkel talked about the co-operation there had been between the Ministry and the Municipality of Langeland on preparing the first landscape atlas, a reference work on the landscape on Langeland and a dissemination of the results of the landscape character analysis, including for use in planning. The Danish Nature Agency has been quite pleased with the good co-operation and with being able to hold the seminar here.

After dinner, there was a walking tour in Rudkøbing, where Nis Rattenborg talked about the development opportunities for the harbour, the shut-down station, the view from the grain silo and the charming market town.

The programme for the seminar's first day alternated between presentations, exchanges of experience and debate. The first part of the presentations provided an overview of the work with the Landscape Convention, in part in the Council of Europe and in part in the Nordic countries. The second part has a focus on methodology development and citizen involvement.

The seminar's second day was devoted to an excursion to the special landscapes on Langeland, where forester Søren Strandgaard showed the participants around on Langeland's southern tip, Gulstav, between wild horses and wind-blown trees.

In the following, the presentations from the seminar are briefly introduced. The presentations can be fetched via the associated links

3. Den Europæiske Landskabskonvention

Den Europæiske Landskabskonvention under Europarådet fremmer beskyttelse, forvaltning og planlægning af de europæiske landskaber, og organiserer det europæiske samarbejde om landskabsspørgsmål.

The European Landscape Convention of the Council of Europe promotes the protection, management and planning of European landscapes and organises European co-operation on landscape issues.

3.1 Sidste nyt fra om arbejdet med the European Landscape Convention (ELC) ved Magoullonne Dejeant-Pons, Secretary of the European Landscape Convention

Som introduktion til dagen orienterede Magoullonne Dejeant-Pons om sekretariatets arbejde med landskabskonventionen. Målet for Europarådets arbejde med den Europæiske Landskabskonvention er at understøtte implementering af konventionen i medlemslandene, at fremme europæisk og international samarbejde, at samle eksempler på god praksis, at fremme viden og forskning, samt at skabe øget bevidsthed og bedre adgang til viden om landskabet.

Magoullonne Dejeant-Pons orienterede om baggrunden for landskabskonventionen, formålet og de resultater, der er opnået indtil nu. Der er p.t. 38 lande i Europa, som har ratificeret konventionen og 2 yderligere har underskrevet den. Europarådet afholder løbende konferencer om den europæiske landskabskonvention og senest har Europarådets styringsgruppe for Kultur, kulturarv og landskab (CDCPP) afholdt den 8. konference 19-20. marts 2015. Et af de markante tiltag er de årlige uddelinger af en landskabspris, hvis formål er, at fremhæve konkrete initiativer som fremmer landskabskvaliteter i de lande, som er en del af landskabskonventionen.

Endelig blev Europarådets opdaterede hjemmeside om landskabskonventionen præsenteret, af den fremgår diverse dokumenter, oversigter over dokumenter:

<http://www.coe.int/en/web/landscape/home>

As an introduction to the day, Magoullonne Dejeant-Pons provided information on the work of the secretariat with the Landscape Convention. The objective of the Council of Europe's work with the European Landscape Convention is to support implementation of the Convention in the member states, to promote European and international co-operation, to collect examples of good practices, to advance knowledge and research, and to create increased awareness and better access to knowledge about the landscape.

Magoullonne Dejeant-Pons spoke about the background for the Landscape Convention, its purpose and the results that have been achieved up to now. At present, there are 38 countries in Europe that have ratified the Convention and another 2 have signed it. The Council of Europe holds conferences on an on-going basis on the European Landscape Convention and most recently the Council of Europe's Steering Committee for Culture, Heritage and Landscape

(CDCPP) held its eight conference on 19-20 March 2015. One of the highlights is the annual award of a landscape prize whose purpose is to highlight tangible initiatives that promote landscape qualities in those countries that are a part of the Landscape Convention.

*At the end, the Council of Europe's updated Web site on the Landscape Convention was presented, which provides access to various documents, overviews of documents:
<http://www.coe.int/en/web/landscape/home>*

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*
www.svana.dk/landskabsseminar

4. Status for arbejdet med landskabet og ELC i de nordiske lande

Et af formålene med det nordiske samarbejde er, at udveksle aktuelle resultater og erfaringer med kortlægning og værdisætning af landskabsindikatorer for derigennem at styrke samarbejdet om varetagelsen af de nordiske landskaber. Her følger et kort resumé af oplæggene.

One of the goals of the Nordic co-operation is to exchange current results and experiences with the mapping and valuation of landscape indicators in order to thereby strengthen the co-operation on safeguarding the Nordic landscapes. A short summary of the presentations follows.

4.1 Island ved Olafur Brynjar Haldorsson, Skipulagsstofnu

Island underskrev den europæiske landskabskonvention i 2012, og der tages hensyn til den i det konkrete arbejde, men den er endnu ikke ratificeret. Landskabsbeskyttelsen er en del af formålsparagraffen i den islandske planlov, og landskabet indgår i de redegørelser og planer, der udarbejdes i forbindelse med f.eks. tekniske anlæg. Aktuelt planlægges for et stort naturområde i den nordlige del af Island. En naturbeskyttelseslov er under vedtagelse, og i den vil der bl.a. være fokus på diversitet, og beskyttelse af det sjældne og de visuelle oplevelsesmuligheder.

Iceland signed the European Landscape Convention in 2012, and it is being taken into regard in the tangible work, however it has not been ratified yet. Landscape protection is a part of the purpose paragraph in the Icelandic Planning Act, and the landscape is included in those reports and plans that are prepared in connection with, for example, technical facilities. At present, planning is being performed for a large natural area on the northern part of Iceland. A nature protection act is under adoption, and it will include a focus on diversity, protection of the rarities and the possibilities for visual experiences.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

4.2 Finland ved Sonja Forss, Finlands Miljøcentral

Finland undertegnede Den Europæiske Landskabskonvention i 2000, og ratificerede den i 2006.

Miljøministeriet er den ansvarlige myndighed, sammen med andre statslige myndigheder (Jord- och sogsbruksministeriet, Museiverket, Finlands miljøcentral), regionale miljømyndigheder og Landskabsforbundet, jordbrugsorganisationer mm.

Landskabsforbundet er planmyndighed og ansvarlig bl.a. for udpegningen af de nationale landskabsbeskyttelsesområder. Der er nu 183 landskabsbeskyttede områder, og de stammer dels fra den udpegning, som blev foretaget i 1995, dels fra tidligere regionale områder, som nu er blevet nationale og dels af nye, primært samiske og kystnære udpegninger. Særligt tre områder har særlig status: Skärlandet (2007), Hyypänjokilaakso (2009), Kairala och Luiro (2010).

Som det seneste initiativ har Finland skabt sin første nationale kulturmiljøstrategi (2014-2020) og visionen er, at kulturmiljøer bliver en kilde til velstand og livskraft.

The Landscape Federation is a planning authority and responsible, among other things, for designating the national landscape protection areas. There are now 183 protected landscape areas, and they originate in part from the designations that were made in 1995, in part from previous regional areas that have now become national and in part from new, primarily Sami and coastal area, designations. Three area in particular have a special status: Skärlandet (2007), Hyypänjokilaakso (2009), Kairala and Luiro (2010).

In its latest initiative, Finland has created its first national cultural environment strategy (2014-2020) and the vision is that cultural environments will be a source of prosperity and vitality.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

4.3 Norge ved Liv Kirstine Mortensen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Norge underskrev den europæiske landskabskonvention i 2000, og ratificerede den i 2001. Landskabsbeskyttelsen er forankret i 3 love: kulturminneloven, naturmangfoldloven og plan- og bygningsloven. For at styrke viden om landskabskonventionen i Norge og øge bevidstheden om landskabet og dets materielle og immaterielle værdier er det nedsat en interdepartemental arbejdsgruppe for Den Europæiske Landskabskonvention og den består af 6 departementer.

Liv fortalte om samarbejdet og det fokus Norge har haft på "hverdagslandskabet". Som led i den demokratiske udvikling af landskabsbeskyttelsen er det Livs erfaring, at "ejere, fagfolk, næringsinteresser, interesseforeninger, indsigelses- og sektormyndigheder ofte har større tyngde og blir bedre hørt endn enkeltpersoner og lokalbefolkningen generelt".

Endelig blev en revision af miljøkonsekvenslovgivningen, et kortlægningsprojekt og en konference om de norske landskaber fremhævet som vigtige udviklingsmuligheder for landskabsvaretagelsen.

Norway signed the European Landscape Convention in 2000, and ratified it in 2001. The landscape protection is anchored in 3 laws: the Cultural Heritage Act, the Nature Diversity Act and the Planning and Building Act. In order to strengthen knowledge about the Landscape Convention in Norway and to increase awareness about the landscape and its tangible and intangible values, an interdepartmental working group has been appointed for the European Landscape Convention, consisting of 6 ministries.

Liv talked about the co-operation and the focus Norway has had on its "everyday landscape". As an element in the democratic development of the landscape protection, it has been Liv's experience that "owners, tradespeople, commercial interests, interest associations, appeals authorities and sector authorities often carry more weight and are heard better than individual persons and the local population in general".

And in closing, a revision of the environmental impact legislation, a mapping project and a conference on Norwegian landscapes were highlighted as important development possibilities for safeguarding landscapes.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

4.4 Sverige ved Ulrika Åkerlund og Anette Johansson, Boverket

Sverige underskrev Den Europæiske Landskabskonvention i 2000, og ratificerede den i 2011. Konventionen har ikke ophæng i en specifik lov, men er knyttet til flere aktører som statslige myndigheder, universiteter, kommuner og foreninger. Der er derfor ingen egentlig landskabslov, men der er et landskabsperspektiv i flere sektorinteresser: jord- og skovbrug, regional vækst, infrastruktur, fysisk planlægning, kulturmiljø og naturbeskyttelse. Staten har initieret flere analyser om landskabet, om værdien af økosystemtjenester og har afholdt nationale konferencer om konventionen.

På regionalt niveau skal alle länsstyrelser lave handlingsplaner for grøn infrastruktur og regionale landskabsstrategier. Desuden driver Länsstyrelsen i Skåne en hjemmeside, som hedder Et Landskabsobservatorium.

På det lokale niveau er det den kommunale oversigtplan, som skal vise den langsigtede udvikling for det fysiske miljø. Der findes vejledning om bæredygtig udvikling i planlægningen, om borgerinddragelse og om landskab i vindmølleplanlægningen.

Følgende emner kan være en måde at bruge konventionen på: i konkrete projekter som inspiration og fælles platform, i forhold til by/land-problematikken, og i forhold til spørgsmål om migration og boligudbud. Oplægget rejser også spørgsmål ved den manglende juridiske hjemmel til at fremme helhedssynet på landskabet og om økosystemtjenester og grøn infrastruktur kan være løftestænger til at arbejde med konventionen.

Sweden signed the European Landscape Convention in 2000, and ratified it in 2011. The Convention does not use a specific law as a vehicle, but rather is associated with a number of actors such as governmental authorities, universities, municipalities and associations. There thus is no actual landscape act, but there is a landscape perspective in a number of sector interests: agriculture and forestry, regional growth, infrastructure, physical planning, cultural environment and protection of nature. The state has initiated several analyses on the landscape, in the value of ecosystem services and has held national conferences on the Convention.

In the regional level, all county administrative boards must make action plans for green infrastructure and regional landscape strategies. In addition, the County Administrative Board in Scania operates a Web site named "A Landscape Observatory".

At the local level it is the municipal overview plan that must show the long-term development of the physical environment. There are guidelines on sustainable development on the planning, on citizen involvement and in landscapes in wind turbine planning.

The following topics can be manners in which to use the Convention: in tangible projects as inspiration and a common platform, in relation to urban/rural issues, and in relation to questions about migration and housing offerings. The presentation also raises questions concerning the

lacking legal basis to promote an integrated vision of the landscape and whether ecosystem services and green infrastructure can be levers for working with the Convention.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

4.5 Danmark ved Anette Ginsbak, Naturstyrelsen

Danmark underskrev konventionen i 2000 og ratificerede den i 2004. Siden mødet i Island i 2012 har fokus overordnet været på landdistriktproblematikken og på vækst. I landskabsarbejdet har fokus desuden været på dialog og vejledning. I styrelsens vejledningsserie "Apropos" om planlægning i det åben land, er der udgivet flere om landskabskaraktermetoden. Der har også været afholdt kurser i metoden for kommunerne og med udgangspunkt i landskabskarakteranalysen for Langeland Kommune er der lavet det første landskabsatlas. Landskabsatlas for Langeland Kommune er en slags oversættelse af de tekniske begreber i analysen og inddrager borgernes landskabsoplevelser til brug for bl.a. planlægning, men også til brug for udbredelse af kendskab til landskabsbeskyttelse.

Et forskningsprojekt "Fremtidens landskaber" har til formål at bringe indretning og brugen af fremtidens landskaber på en faglig dagsorden. I Naturstyrelsen har et dialogprojekt om samtænkning og genbrug af tekniske energianlæg fokus på fremtidens fossulfrie anlæg, og på hvordan de kan tilpasses landskabet.

Regeringen har varslet en revision af planloven, og udkantsproblematikken bl.a. har sat fokus på udviklingsmulighederne inden for kystnærhedszonen (en zone på 3 km med et øget natur og landskabsfokus). I forlængelse heraf er der med en lovændring skabt mulighed for en forsøgsordning for kyst- og naturturisme, dvs. 10 tilladelser til projekter langs kysten, der kan give turisterne et bredere udbud af oplevelser ved de danske kyster og i naturen.

Landskabskonventionen er en del af de drøftelser om, hvordan landskabet kan forvaltes lokalt, men med en overordnet varetagelse af de landskaber, som betyder noget for alle.

Denmark signed the Convention in 2000, and ratified it in 2004. Since the meeting in Iceland in 2012, the focus has primarily been on the rural district problem and on growth. In the landscape work, there has also been a focus on dialogue and guidance. In the Agency's "Apropos" series of guides on planning in the open land, several have been issued on the landscape character method. Courses have also been held in the method for the municipalities, and based upon the landscape character analysis for the Municipality of Langeland the first landscape analysis has been made. The landscape atlas for the Municipality of Langeland is a type of translation of these technical concepts in the analysis and involves the landscape experiences of the citizens for use in, among other things, planning, but also for use in disseminating knowledge about landscape protection.

A research project entitled "Future Landscapes" has the purpose of placing the arrangement and use of future landscapes on the professional/technical agenda. At the Danish Nature Agency, a dialogue project on a comprehensive approach and reuse of technical energy systems is placing a focus on future fossil-free systems, and on how they can be adapted to the landscape.

The government has given notice of its intent to revise the Planning Act, and the outer edge problem has, among other things, placed an emphasis on the development possibilities in the coastal area zone (a zone of 3 km with a heightened focus on nature and the landscape). In extension of this, the possibility has been created via a change to the law for a test arrange-

ment for coastal and nature tourism, i.e. 10 permits for projects along the coast that can give tourists a broader offering of experiences for Danish coasts and nature.

The Landscape Convention is a part of the discussions concerning how the landscape can be administrated locally, but with overall safeguarding of those landscapes that have meaning for everyone..

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

5. Landskab under forandring. Borgerinddragelse

Landskabet er under stadig forandring. De sidste mange årtier har bl.a. den tekniske formåen gjort det muligt at bygge og indrette kulturlandskaber uafhængigt af naturgrundlaget. Samtidig ses et opgør med zoneinddelingen, hvor byfunktionerne søger mod det åbne land, og hvor de traditionelle sektorer i det åbne land er under stærk omdannelse. Hvad betyder denne udvikling for landskabet, og hvordan kan der med den udvikling arbejdes med det åbne land som en værdifuld ressource med karakterstærke og oplevelsesrige landskaber?

The landscape is constantly undergoing change. For a number of decades now the technical capacity has existed to make it possible to build and organise cultural landscapes independently of the natural basis. At the same time, a clash is being seen with the division into zones, where the urban functions seek to spread towards the open land, and where the traditional sectors on the open land are undergoing intense transformation. What does this trend mean for the landscape, and how with this trend work can be done with the open land as a valuable resource with character-strong and experience-rich landscapes?

5.1 Om fremtidens landskab i Danmark, mellem kultur-, natur- og klimaforandringer • Om forandring og borgerinddragelse ved Dan Borgen Hasløv, Hasløv og Kjærsgård

Dan gav i sit oplæg et billede af fremtidige udviklingstendenser, muligheder og konsekvenser. Klima og pleje påvirker landskabet og særligt kysterne er den mest forandringsprægede naturdel i Danmark. I kulturlandskabet forandres driften af jorden og der kommer nye produktionsanlæg, der sker byspredning og fraflytning, synlighed er en afgørende lokaliseringfaktor. Landskabet sanses, bruges som gymnastikredskab, men bruges også til de miljøbelastende anlæg med afstandskrav og til de energiproducerende anlæg som vindmøller. Endelig cause-rede Dan over spørgsmålet om hvilke sager, der egner sig til hvilken type borgerinddragelse, hvilket bl.a. afhænger af, hvor mange konflikter, dilemmaer og alternativer der er i en sag.

In his presentation, Dan gave a picture of future development trends, possibilities and consequences. Climate and care affect the landscape, and the coasts in particular are the natural areas subject to the most change in Denmark. In there cultural landscape the operation of the soil changes and new production facilities spring up, there is urban sprawl and moving out of premises, visibility is a crucial localisation factor. The landscape is perceived by the senses, used as a gymnastic apparatus, but also used for those environmentally burdensome plants with distancing requirements and for energy-producing systems such as wind turbines.

Dan concluded with discussing the question of precisely which matters are suitable for precisely which type of citizen involvement, which among other things depends on how many conflicts, dilemmas and alternatives there are in a matter.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

5.2 Det åbne land som dobbelt ressource ved Helga Grønnegård, Collective Impact Group

Collective Impact-metoden er en arbejdsform, der stammer fra USA og bygger på flere forskellige parter aktive samarbejde om at skabe en langsigtet og varig forandring. Den baserer sig på viden, både kvantitativ, kvalitativ og lokal viden, som bliver brugt til at sætte fælles mål for den fælles indsats. I gruppen om Det åbne land som dobbelt ressource er 12 parter repræsenteret og består af land- og skovbrugserhverv, grønne organisationer, KL og foreninger, der bruger det åbne land. Med fokus på udvikling af landbrugserhvervet, en rig natur, et rent vandmiljø og rekreative muligheder skal der skabes et varieret kulturlandskab, som skal være attraktivt at bo i og besøge. For at nå dertil peger gruppen på behovet for, at jordejerne bytter jord og på, at der er brug for bedre incitamenter for landmænd til at etablere og beskytte natur i den almindelige landbrugsdrift.

The Collective Impact method is a form of working that originated in the US and builds on the active co-operation of a number of different parties to create long-term and permanent change. It is based on knowledge - quantitative, qualitative and local knowledge - that is used to set common goals for the joint efforts. In the group concerning the open land as a double resource, twelve parties are represented, consisting of agricultural and forestry trades, green organisations, Local Government Denmark and associations that use the open land. With a focus on development of the agricultural trade, a bountiful nature, a clean aquatic environment and recreational opportunities, a varied cultural landscape will be created that will be attractive to live in and visit. In order to achieve this, the group points to the need for the land owners to rotate land usage and that there is a need for better incentives for farmers to establish and protect nature in their normal agricultural operations.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

5.3 Landskabsbegrebet i ELC og i arbejdet med økosystemtjenester ved Marianne Zandersen, Aarhus Universitet

Økosystemtjenester forstås som de goder og tjenester, som mennesket får fra naturen. Landskabsbegreberne er en vigtig del af grundlaget for kulturelle økosystemtjenester, bl.a. i relation til landskabsæstetik, kulturarv, rekreation og turisme og spirituel betydning. Den økonomiske værdisætning af goderne knyttet til naturen skelner mellem brugsværdi og ikke-brugsværdi, og sidstnævnte er værdimæssigt mindre håndgribelige. Eksempler på værdisætning omfatter den rekreative værdi af nationalpark-turisme, den æstetiske påskønnelse af en dyrket skov, den spirituelle betydning af en hellig skov, kulturarv i landskaber og helbredsmæssige effekter af rekreation i byparker. Rekreative landskaber værdisættes afhængigt af hvor og hvor mange, der bor der, og værdisætningen forholder sig til, at landskabet forandrer sig over tid. I relation til en sammenhæng mellem landskabskonventionen arbejdet med økosystemtjenester nævnes den borgerinddragende tilgang, at det relaterer til kvalitet, bæredygtighed og økonomisk aktivi-

tet. Den økonomiske værdisætning har sine begrænsninger, men komplementerer de alternative kvalitative metoder, som er godt etableret.

Ecosystem services are to be understood as those goods and services that humans receive from nature. The landscape concepts are an important part of the basis for cultural ecosystems, including in relation to landscape aesthetics, cultural heritages, recreation and tourism and spiritual meaning. The economic valuation of the goods associated with nature differentiate between use value and non-use value, with the latter being less tangible in terms of its value. Examples of valuations encompass the recreational value of national park tourism, the aesthetic appreciation of a cultivated forest, the spiritual meaning of a holy forest, cultural heritages in landscapes and health-related effects of recreation in urban parks. Recreational landscapes are valued depending upon how many and where people live there, and the valuations taking into consideration that the landscape changes over time. As regards an interrelationship between the Landscape Convention and work with ecosystem services, the citizen involvement approach can be mentioned, which relates to quality, sustainability and economic activity. The economic valuation has its limitations, but does complement the alternative qualitative methods, which are well-established.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

5.4 Life-scape, et EU-projekt. Vombdalens landskab – planlægning og forvaltning, samt håndbog i medborgerdialog i landskabsspørgsmål ved Per Blomberg, konsulent

Per præsenterede et Lifeprojekt for Vomb-dalen i Sverige, Zemaitija-nationalpark i Lithauen og Tudeå-landskabet i Danmark. Samarbejdets formål har været at implementere EUs landskabskonvention i de sydbaltiske lande, og der er lavet en håndbog, hvor alle erfaringer fra projektet er samlet. Heri findes metoder og værktøjer til fremtidig landskabsplanlægning herunder borgerinddragelse.

Per presented a Life Project for Comb Valley in Sweden, Zemaitija National Park in Lithuania and the Tudeå Landscape in Denmark. The purpose of the co-operation has been to implement the EU's Landscape Convention in the southern Baltic countries, and a handbook has been made in which all the experiences from the project have been collected together. It features methods and tools for future landscape planning, including citizen involvement.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

5.5 Landskabsanalyse som værktøj for borgerinddragelse i Norge ved Kristin Nordli, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Departementet har udarbejdet en vejledning om borgerinddragelse i planlægning, som har lovmæssigt ophæng i plan- og bygningsloven. Borgerinddragelse fordrer åbenhed, styringseffektivitet, ensartet proces og ligeværdighed. Kristin belyste vigtigheden af borgerinddragelse/dialog gennem forskellige eksempler og de erfaringer, der er fra evaluering af forskellige metoder til landskabsvurdering. Her har man fundet tre karakteristiske, som er særligt vigtige: skala (hvilken detaljeringsgrad?), analysetradition (har vidensgrundlaget et specielt fokus?), og borgerinddragelse (indgår det i metoden?).

The Ministry has prepared guidelines on citizen involvement in planning, which have a legal foundation in the Planning and Building Act. Citizen involvement encourages openness, management efficiency, uniform processes and equal status. Kristin elaborated on the importance of citizen involvement/dialogue through different examples and those experiences that are from evaluations of different methods for landscape valuation. Three characteristics have been found here that are especially important: scale (precisely what degree of detail?), analysis tradition (does the knowledge basis have a special emphasis?), and citizen involvement (is it included in the method?).

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

5.6 Lokal borgerdeltagelse i varetagelsen af landskabsbeskyttelsesområdet Hyypä-dalens , Finland ved Markette Nummijärvi

Markette præsenterede et genopretningsprojekt af et landskab, Hyypä-dalen, med fokus på borgerinddragelse. Med kortlægning, planlægning og implementering har målet for projektet været at fastholde landskabsværdierne i den landskabsfredede dal. Afgørende for borgerinddragelsen har været tillid, og afgørende i den forbindelse har været frivillighed, lokale beslutninger, anerkendelse af lokal viden, et forståeligt sprog, troværdig ledelse, ekspertviden, god kommunikation, konkrete resultater og partnere.

Markette presented a re-establishment project for a landscape, Hyypä Valley, with a focus on citizen involvement. With mapping, planning and implementation the objective of the project has been to retain the landscape values in the landscape-protected valley. What has been crucial for the citizen involvement is trust, and the critical things in that regard were the volunteerism, local decisions, recognition of local knowledge, an understandable language, credible leadership, expert knowledge, good communications, tangible results and partners.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

6. Debat og det videre arbejde med ELC

På seminaret var der både opklarende og uddybende spørgsmål til de enkelte oplæg. Debatten var, som emnet for seminaret, bredt funderet og strakte sig fra spørgsmålet om det nordiske landskabssamarbejde til konkret, hvilke effekter forskellige metoder og strategisk fokus har på den langsigtede varetagelse af landskabet.

At the seminar, there were both clarifying as well as elaborative questions posed for the individual presentations. The debate, as well as the subject of the seminar, had a broad foundation and ranged from the issue of Nordic co-operation to the tangible: precisely what effects different methods and the strategic focus have on long-term safeguarding of the landscape.

Seminarets præsentationer afspejlede landskabskonventionens på den ene side meget brede anvendelsesmulighed og på den anden side meget præcise formål: at kvaliteterne af landskaberne er af stor vigtighed for de, der bor og lever lokalt i dem, for landene og for oplevelsen af de europiske landskaber.

Metodisk er de nordiske landes arbejde med konkrete, nationale landskabsprojekter baseret på en stærk og inspirerende tradition. Forskellene på landenes mere overordnede tilgang til en helhedsorienteret beskyttelse er måske større.

Landskabet afspejler altid den aktuelle udvikling af natur, klima og samfundsstrukturer. Det vil derfor altid være en udfordring at løfte de forandringer, som landskabet skal rumme, ind i det værdigrundlag, som varetagelsen er båret af. Det være sig klimaforandringer, nye bosætnings- og erhvervsstrukturer, og dermed forskelle mellem by og land mv.. Og der vil være behov for forskellige prioriteringsværktøjer, som kan hjælpe med at træffe valgene, hvis landskaberne fortsat skal rumme de oplevelsesrige landskaber. Det vil de særligt, hvis landskabsværdierne kan generaliseres og bredes ud så de dækker det brede spektrum af goder, som landskabet rummer for mennesker og biodiversiteten.

Seminaret viste, at der er grund til at inddrage landskabsvaretagelsen i alle dele af den fysiske planlægning, og at et fortsat samarbejde i Norden og Europa er oplagt. Afslutningsvis blev det derfor aftalt, at Finland vil sondere muligheden for at afholde det næste nordiske landskabsseminarer inden for de nærmeste år.

The seminar's presentations reflected on the one hand the Landscape Convention's very broad possible applications and on the other hand its very precise objectives: that the qualities of landscapes are of substantial importance to those who live and frequent them, to the countries and to the experience of the European landscapes.

Methodologically, the work of the Nordic countries with tangible, national landscape projects is based upon a strong and inspiring tradition. The differences between the more comprehensive approaches of the countries to the integrated orientation on protection is perhaps greater.

The landscape always reflects the current development of nature, climate and societal structures. It will thus always be a challenge to address those changes that the landscape will contain within the value basis that the safeguarding is sustained by. That is, regardless of whether it is climate changes, new residential or commercial structures and thereby differences between town and the open countryside, etc. And there will be a need for different prioritisation tools that can assist in making the decisions, if the landscapes are to continue to contain the experience-rich landscapes. They will do this especially if the landscape values can be generalised and spread out so they cover the broad spectrum of goods that the landscape contains for humans and for its biodiversity.

The seminar substantiated the belief that there are ground to involve landscape safeguarding in all parts of the physical planning, and that continued co-operation between Nordic countries and Europe is obviously needed. In conclusion, it was thus agreed that Finland will explore the possibility of holding the next Nordic landscape seminar within the next few years.

7. Ekskursion på Langeland

Naturstyrelsen og Langeland Kommune udarbejdede i fællesskab det første Landskabsatlas i Danmark. Landskabsatlasen formidler det særlige langelandske landskab og har med en gruppe af øens beboere oversat den landskabskarakteranalyse, som beskriver og værdisætter Langeland. Det var omdrejningspunktet for ekskursionen på seminarets 2. dag.

The Danish Nature Agency and the Municipality of Langeland jointly prepared the first landscape atlas in Denmark. The landscape atlas presents the special Langeland landscape and with a group of the island's inhabitants has translated the landscape character analysis that describes and provides valuations for Langeland. It was the central point for the excursion on the seminar's second day.

7.1 Introduktion til Landskabsatlas og dagens ekskursion ved Helle Grønning Madsen og Astrid Ejlersen, Langeland Kommune

Som grundlag for udarbejdelsen af landskabsatlasen havde kommunen fået tilvejebragt en landskabskarakteranalyse for øen og et oplevelseskatalog, foruden et kulturmiljøatlas efter den såkaldte SAVE-metode. Med atlasen blev resultaterne af landskabskarakteranalysen "oversat" til brug for borgere, politikere og myndigheder. Der var tale om et nyt værktøj, der kan anvendes i planlægningen, så der med fælles reference kan skabes dialog, forståelse og interesse for landskabet. Formidlingen skulle omfatte landskabets værdier, det særlige, det sårbare og udfordringerne, det skæve og detaljerne, samt landskabets forskellige karakterer.

Atlasen gengiver også, hvor de mest værdifulde landskaber ligger. Det er områder, der er udpeget i kommuneplanen, og som i overensstemmelse med de statslige udmeldinger til planlægningen ikke må ændres, hvis det skæmmes landskabet. Målet for dagens ekskursion var nogle af de mest værdifulde og særegne landskaber på Langeland.

As a basis for the preparation of the landscape atlas, the municipality had caused a landscape character analysis to be produced for the island and an experience catalogue, in addition to a cultural environment atlas pursuant to the so-called SAVE method. With the atlas, the results of the landscape character analysis were "translated" for use by the inhabitants, politicians and authorities. This involves a new tool that can be used in planning, which comprises a common reference that can create dialogue, understanding and interest in the landscape. What is communicated must encompass the landscape's values, the special, the vulnerable and the challenges, the oblique and the details, as well as the different characters of the landscape.

The atlas also presents where the most valuable landscapes are located. There are areas that have been designated in the municipal land use plan, and which in accordance with the state's declaration for the planning must not be changed if it disfigures the landscape. The destination of the day's excursion was some of the most valuable and characteristic landscapes on Langeland.

Præsentationen kan ses her/*The presentation can be viewed here:*

www.svana.dk/landskabsseminar

7.2 Ekskursionen

Ekskursionen forløb gennem den sydlige del af Langeland, som er mere varieret end resten af øen. De mange små og store nor langs kysten har betydning for oplevelsen af landskabet og er samtidig et særkende for Langeland. Det samme gælder områdets hatbakker, der er lette at se, fordi hatbakkerne dels ligger adskilt fra hinanden, dels ligger i et fladt, overskueligt landskab ud til kysten. Der er omkring 700 hatbakker på Langeland.

Foruden hatbakkerne er det sydlige Langeland dækket af et vidstrakt naturområde med store, åbne græssletter, søer og moser, historiske skove, stejle klinter.

I Gulstav guidede skovrider Søren Strandgaard os gennem naturområdet og fortalt om de vilde heste, som staten har udsat og som trives i store flokke.

Turen gik tilbage til midtøen, på Tranekær Slot og den del af slotsparken, Tickon parken, som er et center for landskabskunst og natur. I parken har over 20 danske og internationale kunstnere af høj klasse skabt deres Land Art, kunst som bygges på stedet af organisk materiale, bl.a. træ, jord og sten, og som samtidig er underlagt naturens nedbrydende kræfter for på et tidspunkt helt at forsvinde. Turen blev guidet af en af medlemmerne af parken, Ole Møhr Johnsen.

Efter frokosten, viste greve Christian Ahlefeldt-Laurvig rundt på Tranekær og fortalte om landskabet og om vilkårene for at drive en herregård.

På turen tilbage til Rudkøbing gengav en af deltagerne i inspirationsgruppen, Bo Trolle, om hans oplevelser ved at have deltaget i arbejdet med Landskabsatlasset og hans nye oplevelser af landskaberne på Langeland.

The excursion went through the southern part of Langeland, which is more varied than the rest of the island. The many small islands and large coves along the coast are of significance to the experience of the landscape and at the same time are characteristic of Langeland. The same applies for the area's hat-shaped hills (dislocated kames), which are easy to see because the hills are in part separated from each other and in part in a flat, easy-to-grasp landscape out to the coast. There are around 700 hat-shaped hills on Langeland.

In addition to the hat-shaped hills, southern Langeland is covered by a widespread natural area with large, open grasslands, lakes and bogs, historical forests, steep cliffs.

At Gulstav, forester Søren Strandgaard guided us through a natural area and told us about the wild horses that the state has set out and which are thriving in a large herd.

The trip continued to the middle of the island, to Tranekær Castle and that section of the castle park, Tickon Park, which is a centre for landscape art and nature. In the park, over 20 Danish and international artists of high class have created their Land Art, which is art that is built on-site of organic material, including wood, soil and stone, and which at the same time is subject to nature's decomposing forces and thus at some point in time will completely disappear. The tour was guided by one of the members of the park, Ole Møhr Johnsen.

After lunch, Count Christian Ahlefeldt-Laurvig gave a tour of Tranekær and talked about the landscape and on the conditions for operating a manor house.

On the trip back to Rudkøbing, one of the participants in the inspiration group, Bo Trolle, talked about his experiences from having participated in the work on the landscape atlas and his new experiences of the landscapes on Langeland.

Bilag 1. Program

Nordisk seminar om landskabskonventionen

Onsdag den 7. oktober 2015

- kl. 15.00 Fælles transport fra Odense Banegård til Skudehavnen Rudkøbing
- kl. 16.30 Velkomst
- kl. 17.00 Fælles gåtur
- kl. 18.30 Middag på Hotel Skudehavnen
- kl. 20.00 Aftensmøde m. oplæg om Langeland-landskabet, historien og planlægningen

Torsdag den 8. oktober 2015

- kl. 9.00 Seminaret åbnes
- kl. 9.15 Sidste nyt fra Secretary of European Landscape Convention (ELC)
Tema 1: Status for arbejdet med landskabet og ELC i de nordiske lande
- kl. 9.45 Island v. Olafur Brynjar Haldorsson, Skipulagsstofnu
- kl. 10.05 Finland v. Sonja Forss, Planerare, Finlands Miljøcentral
- kl. 10.25 Pause
- kl. 10.40 Norge v. Liv Kirstine Mortensen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet
- kl. 11.00 Sverige v. Ulrika Åkerlund, Boverket
- kl. 11.20 Danmark v. Anette Ginsbak, Naturstyrelsen
- kl. 11.40 Pause
Tema 2: Nordiske Landskaber under forandring og borgerinddragelse
Landskabet er under stadig forandring. De sidste mange årtier har bl.a. den tekniske formåen gjort det muligt at bygge og indrette kulturlandskaber uafhængigt af naturgrundlaget. Samtidig ses et opgør med zoneinddelingen, hvor byfunktionerne søger mod det åbne land, og hvor de traditionelle sektorer i det åbne land er under stærk omdannelse. Hvad betyder denne udvikling for landskabet, og hvordan kan der med den udvikling arbejdes med det åbne land som en værdifuld ressource med karakterstærke og oplevelsesrige landskaber?
Vi lægger op til en eftermiddag med fokus på de nordiske landskabers udfordringer og dialogen med borgerne om tilgange til landskabsvaretagelsen set i lyset af ELC.
- kl. 11.50 Udviklingstendenserne i det åbne land og dets betydning for landskabet, v. Dan Hasløv, Arkitekt maa. Arkitekttegnestuen Hasløv og Kjærsgård
- kl. 12.15 Frokost
- kl. 13.15 Det åbne land som dobbeltressource, v. Helga Grønnegård, sekretariatsleder, Collective Impact – det åbne land som dobbeltressource
- kl. 13.40 Landskabsbegrebet i ELC og i arbejdet med økosystemtjenester v. Marianne Zander- sen, Seniorforsker i Miljøøkonomi ved Aarhus Universitet
- kl. 14.10 Debat og pause
- kl. 14.50 Life-scape, ett EU-projekt. Vombsänkans landskap - planering och förvaltning och handbok i medborgardialog i landskapsfrågor, Sverige v. Per Blomberg, Arkitekt og ekolog
- kl. 15.10 Landskabsanalyse som værktøj for medvirkning, Norge v. Kristin Nordli
- kl. 15.30 Local participation in the landscape management of the Hyypä Valley Landscape Conservation Area, Finland v. Markette Nummijärvi
- kl. 15.55 Pause
- kl. 16.05 Afsluttende debat/Fremtiden for nordisk landskabssamarbejde
- kl. 16.25 Præsentation af fredagens ekskursion v. Langeland Kommune
- kl. 16.45 Torsdagens program slutter
- kl. 18.30 Middag

Fredag den 9. oktober 2015

Tema: Ekskursion til udvalgte lokaliteter fra Landskabsatlas for Langeland Kommune (et projekt med fokus på borginddragelse og udbredelse af viden om landskaber)

kl. 9.00 Ekskursion på Langeland, Hatbakkerne ved Nordenbro, Sydspidsen af Langeland

kl. 11.30 Tickon parken

kl. 12.15 Frokost på Generalen

kl. 13.00 Tranekær Slot og Herregårdslandskab

kl. 13.40 Seminaret afsluttes

kl. 14.00 Bus mod Odense Banegård med forventet ankomst ca. 15.15

Bilag 2. Deltagerliste

EU		
Magoullonne Dejeant-Pons	Executive Secretary of the European Landscape Convention and Steering Committee for Culture, Heritage and Landscape	Council of Europe - Conseil de l'Europe
FINLAND		
Sonja Forss	Planerare	Finlands miljöcentral
Marketta Nummijärvi	Planläggare	Kauhajoki kommun
NORGE		
Bjørn Horgen	Avdelingsdirektør	Kommunal-og moderniseringsdepartementet
Liv Kirstine Mortensen	Seniorrådgiver	Kommunal-og moderniseringsdepartementet
Kristin Nordli		Kommunal-og moderniseringsdepartementet
Kristin Ekren		Statens vegvesen Vegdirektoratet
Sunniva Schjetne	Landskapsarkitek	Statens vegvesen Vegdirektoratet
SVERIGE		
Ulrika Åkerlund	Landskapsarkitekt	Boverket, ELC Strasbourg
Anette Johansson	Översiktsplanerare	Boverket
Per Blomberg	Arkitekt og ekolog	Kristianstad Kommun
Ingrid Sarlöv Herlin		Sveriges Lantbruksuniversitet
Andrew Butler		Sveriges Lantbruksuniversitet
Anne Åkerskog		Länsstyrelsen i Uppland
ISLAND		
Olafur Brynjar Halldorsson		Planstyrelsen
DANMARK		
Mikkel Friberg	Kontorchef	Miljø- og Fødevareministeriet, Naturstyrelsen
Anette Ginsbak	Arkitekt	Miljø- og Fødevareministeriet, Naturstyrelsen
Bodil Vestergård	Landskabsforvalter	Miljø- og Fødevareministeriet, Naturstyrelsen
Astrid Ejlersen	Biolog	Langeland Kommune
Helle Madsen	Ingeniør	Langeland Kommune

Christian Jørgensen	Kommunaldirektør	Langelande Kommune
Hanne Bat Finke	Phd. Studerende	Syddansk Universitet
Marianne Zandersen	Seniorforsker	Center for Landdistriktsforskning
Dan Borgen Hasløv	Arkitekt, maa	Arkitekttegnestuen Hasløv og Kjærsgård
Helga Grønnegård	Sekretariatsleder	Collective impact – det åbne land som dobbeltressource
Ole H. Caspersen	Seniorforsker	Københavns Universitet Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning
Kræn Ole Birkkjær	Arkitekt, landskonsulent	SEGES

Bilag 3. Links

Landskabsatlas for Langeland Kommune, 2012 [Landskabsatlas](#)

Idékatalog til Landskabsatlas, 2013 [Idekatalog til Landskabsatlas](#)

Apropos om Landskabsatlas, 2013

[Apropos om landskabsatlas](#)

Kulturatlas for Langeland Kommune, 2002 [Kulturatlas Langeland](#)

Oplevelseskatalog for Langeland Kommune, 2012

[Oplevelseskatalog for Langeland](#)

Bogen Ny Agenda/New Agenda:

<http://arkfo.dk/da/shop/>

Landscape experiences as a cultural ecosystem service in a Nordic context

[norden landscape ecosystem](#)

Tickon Parken

[sculpture tickon](#)

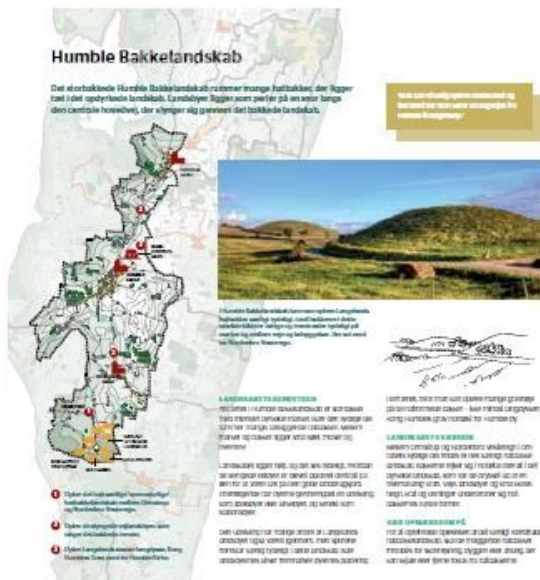
Sydlangeland

[naturstyrelsen sydlangeland sevaerdigheder](#)

Bilag 4. Artikel om Landskabsatlas fra bogen "Ny Agenda 2"

LANDSKABSATLAS FOR LANGELAND KOMMUNE LANDSCAPE ATLAS FOR LANGELAND MUNICIPALITY

Landskabsatlas for Langeland Kommune
Realiseret: 2013
Projekter: Naturstyrelsen, Miljøministeriet
Udarbejdet i et samarbejde mellem Naturstyrelsen, Langeland Kommune og lokale borgere
Konsulenter: Niras og Planværkstedet
Foto og illustrationer: Niras, Planværkstedet, Ole Bandholm og Naturstyrelsen

Kysterne og havet

Langelands kyster er en del af Danmarks mest "vilde natur". Med kysten spiller det dramatiske og dyrebare havet sammen med naturen i en oplevelsesrig helhed.

Kysterne er resultat af vind- og stensidende, som sammen har skabt varierede landskaber langs søns kyster, som hele tiden er i forandring.

SYSTEMER/LANDSKABETS FORM

Det er vigtigt at beskrive landskabet ud fra de særlige karakterer, som det har. Det er vigtigt at beskrive landskabet ud fra de særlige karakterer, som det har. Det er vigtigt at beskrive landskabet ud fra de særlige karakterer, som det har.

Naturstyrelsen offentliggjorde i december 2013 *Landskabsatlas for Langeland Kommune*. Atlasen er udarbejdet i samarbejde med Langeland Kommune og en gruppe lokale borgere.

Hvorfor et landskabsatlas?

I forbindelse med at kommunerne overtog planlægningen for det åbne land i 2007, ønskede Miljøministeriet at sætte mere fokus på landskab og at forbedre grundlaget for planlægning og forvaltning af det. Det skete bl.a. ved at udarbejde 'landskabskaraktermetoden'. Efter den kortlægges og vurderes landskaberne på grundlag af deres særlige karakterer, og der udarbejdes strategiske mål for landskabet og anbefalinger til, hvordan landskabet kan varetages i planlægningen.

Halvdelen af landets kommuner gør brug af metoden. Hensigten med atlasen er at 'oversætte' karakterkortlægningens ofte tekniske beskrivelser og konklusioner, så de præsenteres på en ny, inspirerende og overskuelig måde og dermed kan forstås og anvendes af andre end fagfolk.

In December 2013, the Danish Nature Agency published a landscape atlas for Langeland Municipality. The atlas was compiled by Langeland Municipality in collaboration with a group of local citizens.

Why have a landscape atlas?

When the municipalities took over planning of the countryside in 2007, the Danish Ministry of the Environment wanted to increase focus on landscapes and improve the basis for the planning and administration of them. This was done by developing the 'Landscape Character Assessment', a method that maps and assesses landscapes on the basis of their special characteristics. Furthermore, strategic goals are set for the landscape and recommendations are made on how to manage the landscape in planning. Half of the municipalities in Denmark use this method. The purpose of the atlas is to 'translate' the often technical descriptions and conclusions arising from the character assessment, and then present them in a new, inspiring and clear way that can be understood and used by the layman.

Hatbakker opleves meget forskelligt, alt efter om de er bevoksede, og hvordan bevoksningen er placeret.

Bevoksning på toppen af bakken fremhæver hatbak-
kens buede form, mens bevoksning ved foden udvisker
formen

Dislocated kames are perceived very differently depend-
ing on whether they are vegetated and where the vegeta-
tion is located. Vegetation on top of the hill emphasises its
domed shape, whereas vegetation at the foot of the hill
blurs the shape.

I projektet blev der lagt særlig vægt på tre forhold:

- Atlas skal give landskabsfaglige input til kommunens planlægning – herunder bud på både steder, der er vigtige at bevare, og steder, som ud fra en faglig, landskabelig vurdering kan tåle, at der sker forandringer
- Atlas skal formidle kommunens landskabskortlægning på en inspirerende og letforståelig måde og dermed øge interessen for kommunens landskaber og arbejdet med dem
- Inddragelse af lokale borgere i udarbejdelse af atlas – både for at kvalificere atlasset med den lokale viden og for at sikre, at det lykkes at formidle kommunens landskab.

Netop inddragelsen af lokale borgere har haft stor betydning for arbejdet. De viste stor interesse for at levere bidrag og for at erfare og lære nyt f.eks. om de visuelle og landskabsæstetiske aspekter. Modsat var de involverede landskabskyndige fagfolk afhængige af de lokale borgeres oplysninger og input til sprog og oversættelse af fagudtryk og landskabsbegreber.

The project emphasised the following three factors:

- Atlases are to provide professional landscape input to municipal planning, including pointing out areas that are important to maintain as well as places which, on the basis of a professional landscape assessment, can tolerate change without losing their inherent value.
- Atlases are to communicate the landscape mapping by the municipality in an inspiring and easily comprehensible manner and thus increase interest in landscapes in the municipality and work with them.
- Local citizens must be included in the development of atlases in order to endow the atlases with local knowledge as well as to ensure proper information about the landscapes in the municipality.

Involvement of local citizens has been very important to the publication. They showed great interest in providing input and in experiencing and learning new things about the visual and aesthetic aspects of the landscape. On the other hand, the landscape experts were dependent on in-

Styrelsen for Vand- og
Naturforvaltning
Haraldsgade 53
2100 København Ø

www.svana.dk